

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ КУЛЬТУРИ

Термін "інноваційна культура" нині вживається у найширшому діапазоні: від тлумачення інноваційної культури як особливості форми культури загалом, яка формується на сучасному етапі розвитку, до сприйняття у якості методологічної основи гармонізації усіх сфер людської діяльності. В цих умовах інноваційне культурологічне знання набуває дедалі більшої цінності; нагальною необхідністю стає формування інноваційної культури фахівця-культуролога, що є можливим на основі інтеграції та фундаменталізації знань шляхом використання інноваційних технологій навчання у ВНЗ.

Необхідно сформувати високий рівень освітнього та культурного середовища вищого навчального закладу культури, який має спрямовуватися на формування у студентів культури творчості. Наукові доробки креатології можуть стати основою пошуку форм реалізації окреслених завдань.

Ключові слова: інноваційна культура, інноваційне освітнє середовище ВНЗ, інноваційне культурологічне знання, креатологія.

Кириленко Катерина Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент, завідувача кафедрою філософії Київського національного університету культури і мистецтв

Формирование инновационной культуры и инновационного образовательного пространства высшего учебного заведения культуры

Термин "инновационная культура" сейчас употребляется в широком диапазоне: от толкования инновационной культуры как особой формы культуры в целом, которая формируется на современном этапе развития, к восприятию в качестве методологической основы гармонизации всех сфер человеческой деятельности. В этих условиях инновационное культурологическое знание в настоящее время приобретает все большую ценность; насущной необходимостью является формирование инновационной культуры специалиста-культуролога, что возможно на основе интеграции и фундаментализации знаний, путем использования инновационных технологий обучения в ВУЗе.

Необходимо сформировать высокий уровень образовательной и культурной среды высшего учебного заведения культуры, который должен быть направленным на формирование у студентов культуры творчества. Научные наработки креатологии могут стать основой поиска форм реализации обозначенных задач.

Ключевые слова: инновационная культура, инновационная образовательная среда ВУЗа, инновационное культурологическое знание, креатология.

Kyrylenko Kateryna, PhD, associate professor, the Head of the Department of Philosophy of Kyiv National University of Culture and Arts

The formation of innovative culture and innovative educational space of high school of culture

The term "innovation culture" is now used in the widest range: from interpretation of innovative culture as a special form of culture in general, which is formed at the present stage of development, till the perception as a methodological fundamentals of harmonization of all spheres of human activity. In these circumstances, innovative cultural knowledge is now becoming increasingly valuable; the development of innovation culture of the expert-culturologist is the urgent need, which is possible through the integration and fundamentalization of knowledge using innovative learning technologies in higher education.

It is necessary to create a high level of educational and cultural environment of high school of culture, which should be directed to the formation of culture of creativity among students. Creatology's scientific developments can become the basis for search of forms of implementation of these objectives.

Formation of innovative culture among the professionals in the field of culture has to appear as open permanent process, whose foundations are laid successfully in high school culture.

Key words: innovative culture, innovative educational space, innovative cultural knowledge, creatology.

Нині людина зустрічається з інноваціями у різних сферах життя, інновації можна із впевненістю назвати трендом сучасності, провідним контентом найрізноманітніших сфер. Домінуюча роль, яку відіграють інновації нині, стала запорукою творення інноваційної культури. Останній термін вживають у найрізноманітніших контекстах, втім, домінуючими дефініціями є визначення терміна в наступних потрактуваннях. Інноваційною культурою називають складову будь-якої культури за умови, що вона налаштована на зміни, які й продукує. Це підхід перший. Інший підхід до тлумачення терміна інноваційна культура

розглядає її як особливу форму культури загалом, яка формується на даному етапі розвитку і спрямована на всебічне впровадження інновацій, останні, в свою чергу, розглядаються як продукт сучасності, принципово відмінний від будь-яких нововведень налаштованістю на впровадження та тиражування свого результату. Підхід третій розглядає інноваційну культуру як певний стиль життя сучасної людини, людини, яка постійно потребує нових інновацій, як методологічну основу гармонізації усіх сфер людської діяльності.

Вивченням інноваційної культури як в контексті з'ясування особливостей окремих напрямків її реалізації, так і в аспекті пошуку її світоглядно-методологічного підґрунтя нині займається досить велике коло науковців. Формуванню інноваційної культури як частини загальної культури присвячені праці Е. Афанасьєва, Л. Борисова, В. Віненко, В. Вороніна, Л. Елізарової, В. Нестеренко, Л. Ордіної, А. Поскрякова, Л. Сластьоніна, С. Щукіної та ін. Дослідження А. Поскрякова розкривають психологічний аспект формування інноваційної культури. У дисертаційному дослідженні Л. Елізарової розроблена модель формування інноваційної культури суб'єктів професійної освіти, запропоновані методика і умови її реалізації. Інноваційна методика в педагогічному контексті аналізується в роботах А. В. Антонової, Ш. З. Азимбетової, Є. Д. Афанасьєва, Т. Н. Бережної, В. Г. Вольвич, В. Гусєва, Л. Є. Єлізарової, Н. П. Ільїної, Ю. В. Качена, О. П. Коюди, В. Г. Кременя, Є. Б. Лисіна, Р. В. Міленкової, А. І. Ніколаєва, Л. А. Холодкової. Втім, помітним є вакуум праць у контексті вивчення інноваційної культури самих культурологів. Метою даної статті є обґрунтування необхідності та можливості такого вивчення; обґрунтування того, що інноваційна культура культуролога має бути сформована в процесі його навчання у вищому навчальному закладі культури.

Інноваційна спрямованість діяльності людини закономірно тягне за собою розвиток інноваційної культури, який, втім, відбувається переважно стихійно. Проте стихійний розвиток не дозволяє продуктивно і конструктивно вирішувати питання розробки та впровадження інновацій. Виникає протиріччя між необхідністю цілеспрямовано виявляти інноваційну культуру і некомпетентністю людини у цьому аспекті, що породжує виникнення проблеми розвитку інноваційної культури.

Інноваційне культурологічне знання нині набуває все більшої цінності. В його основі лежать два принципово важливі процеси: модернізація культурологічного знання на основі сучасної науково-культурологічної картини світу; а також включення модерного соціокультурного знання в реальну освітню практику та покладання його в основу культури творчої діяльності. Перший аспект пов'язаний із перманентними світоглядними пошуками людства та їх предметним наповненням нині, із осмисленням сучасною людиною свого місця у світі, з вибором аксіологічних підвалин власного життя та діяльності. Світоглядними домінантами нині постають ідеї про тотальну єдність всього живого, про співпричетність кожного до вирішення імовірності майбутнього як такого, реалізація цих постулатів є можливою лише на засадах усвідомлення глобальної єдності світу, цілісності його бачення та системності його потрактування. Другий аспект пов'язаний із тим, що освітня діяльність є не лише спеціальною сферою життя суспільства, але й ціннісним, нормативним і символічним складником будь-якої іншої сфери діяльності людей. Сучасна система освіти є культуротворчою за своїм змістом. На думку Л. Ордіної [4], культуротворче середовище вищого навчального закладу – це система цінностей, прийнятих у вищому навчальному закладі, які впливають на формування культурно-освітнього мислення особистості, актуалізують ціннісні орієнтації у процесі творчої діяльності, забезпечують реалізацію творчого потенціалу в професійному просторі.

Запорукою створення сучасного культуротворчого середовища вищого навчального закладу є високий рівень освітнього та культурного середовища вищого навчального закладу культури. Це передбачає соціалізацію сучасного наукового знання та його представлення в навчально-методичному комплексі, що покладений в основу підготовки майбутнього культуролога, оскільки саме культурологи у зазначених процесах відіграють унікальну роль: вони водночас є і об'єктами, і суб'єктами окреслених змін, їх теоретиками і практиками. Водночас це потребує модернізації змісту навчання майбутніх культурологів на основі ідей інтеграції раціонального і ірраціонального підходів до набуття знань, еволюції гуманітарного і природничого знання в єдине знання про реальний світ, взаємозв'язків і взаємодії гуманітарної і природничо-наукової форм науки і культури, їх еволюції в єдину інноваційну культуру. Має бути при цьому здійснене проблемно-креативне конструювання навчальних матеріалів, їх структурування навколо провідних загальнонаукових ідей і соціокультурних цінностей за умов врахування відповідності навчального знання особливостям майбутньої професійної культурологічної діяльності. Тож маємо констатувати важливість у цих умовах формування інноваційної культури фахівця-культуролога. Складність цього процесу, як і самого явища, яким постає інноваційна культура, дозволяє зробити припущення про те, що проблема формування інноваційної культури майбутнього культуролога не може бути зведена тільки до механічного збільшення навчальних дисциплін. Вона повинна будуватися на основі інтеграції та фундаменталізації знань [3].

Реалізація зазначених підходів у вищій педагогічній освіті можлива через використання інноваційних технологій навчання у ВНЗ (проведення тренінгів, ділових ігор), інтеграцію інформаційної та професійної підготовки (інтегровані курси, навчальні семінари), активну продуктивну діяльність студен-

тів у навчальному процесі, участь у НДР та молодіжних форумах. Термін освітня технологія з'явився в 90-х рр. XX ст., ним позначають такі технології, які за мету мають стратегічний розвиток освітнього простору. Їх головною функцією є прогностична, основним видом діяльності – проектна діяльність. Освітні технології спрямовані на формування високого інтелекту нації та держави; нині пошук шляхів вирішення таких високих цілей пролягає через культивування особистісних характеристик суб'єктів навчального процесу, використання могутнього потенціалу особистісно орієнтованих освітніх технологій. Важливе місце серед великої кількості освітніх технологій посідають технологія проектного навчання (автор-розробник К. Баханов), технологія навчання як дослідження (авторами є В. Бухвалова, М. Кларін, Є. Коршак, Д. Левітас та ін.), технологія формування творчої особистості (її авторами є Ю. Богоявленська, Р. Грановська, В. Паламарчук, О. Пехота) та так звані хмарні технології, пов'язані з якнайширшими освітніми можливостями використання мережі інтернет. Говорять також про інноваційно-комунікаційні технології навчання, які парадигмально належать до хмарних технологій.

Нині можливості інноваційної освітньої культури у рамках освітнього процесу ВНЗ культури використовуються не повною мірою. Шляхом до подолання такої прогалини є засвоєння студентами культурологічних вузів сукупності методів і способів інноваційної діяльності, а також якнайглибше вивчення суті творчого процесу як такого, що має свої особливості, здатні проявлятися в напрямку творення найрізноманітнішого культурного продукту.

У творчому процесі можна відзначити декілька значимих для його реалізації етапів. Принагідно пошлемося на праці Б. Теплової, Л. Вигодського, Н. Бехтеревої, Р. Стернберга, Г. Сельє і ін. 1. Жага пізнання та творення, яка повинна бути угамована, виплеснута, бо інакше людина відчуває неймовірний дискомфорт. 2. Накопичення інформації та фактологічної основи, пошук знань та фактів, які є необхідними для вирішення творчого завдання. 3. Чітке усвідомлення того, що саме хоче здійснити індивід як носій творчого начала чи, як більш звично це тлумачити мовою наукових понять, визначення об'єкту дослідження. 4. Визначення предмета власного дослідження, відмінного від інших, оригінального та неповторного. На цьому етапі ідея викристалізується. 5. Етап виношування ідеї, який має здатність протікати і на підсвідомому рівні. 6. Етап вибору шляхів, методів та форм реалізації вже сформульованої ідеї, подолання сумнівів, що закономірно супроводжують творчий процес. 7. Інтуїтивне озаріння чи інсайт, яке, втім, не може бути виведене з попередніх етапів безпосередньо, воно настає в результаті задіяння несвідомого чи надсвідомого. Розуміння процесів несвідомого мислення, яке відіграє помітну роль у творчості, є для науки до кінця не доступним, проте деякі вчені досліджують чинники, що сприяють або перешкоджають розвитку інтуїтивного мислення (А. Ейнштейн, Р. Уоллес, А. Пумнкаре, І. Лапшин, Н. Бехтерева і ін.), та говорять про чинники, що сприяють чи перешкоджають прояву інтуїції, а значить – мають вплив на творчі процеси. До сприятливих чинників відносять: ясність та чіткість формулювання проблемних питань; постійна спрямованість думки на пошук вирішення проблеми, що досягається за рахунок концентрації свідомих зусиль, наполегливого збору експериментального матеріалу; обговорення власних ідей з іншими; стимулювання появи асоціативних ідей; фіксація коротких знакових сигналів (за термінологією нейролінгвістичного програмування, "якорі"), які фіксують будь-які нові ідеї; "визрівання" ідеї у підсвідомості, так зване відкладене рішення; розкріпачення чи звільнення розуму від стереотипів та шаблонів; відпочинок чи зміна діяльності. Несприятливими чинниками, які мають негативний вплив на творчі процеси, є: розумове та фізичне виснаження; побутові і психологічні подразники (шум, стурбованість проблемами, депресія, озлоблення чи роздратування); необхідність розв'язання поточних чи дріб'язкових проблем; інші захоплення, які забирають левову частку часу та зусиль; погана організація праці. 8. Найбільш помітний етап творчого процесу – це втілення творчої ідеї у певній формі, створення очікуваного продукту. Отже, повний творчий процес включає такі стадії: постановки завдання і аналізу, реалізація якого піддається свідомому мисленню; інкубації ідеї та інсайту, які не піддаються свідомому аналізу, а отже, безпосереднє навчання їм неможливе, але практики виховання та стимулювання цих процесів людство накопичило протягом своєї історії; перевірки інтуїтивної здогадки шляхом логічної її інтерпретації та формального втілення, що виконується за допомогою свідомого мислення.

Завершений творчий процес включає сукупність етапів, що піддаються логічному мисленню, і частину етапів, що вирішуються інтуїтивно, на несвідомому чи підсвідомому рівні. Якщо підсвідомі процеси ми можемо лише стимулювати, то процесам, що відбуваються свідомо, можемо навчати, формувати у студентів культуру творчості, що заснована на глибокому розумінні творчого процесу. Навчаючи творчості, ми маємо діяти творчо, навчання також мусить містити у собі креативно-пошуковий елемент.

Оновлення змісту та форм освіти має відбуватися у напрямку створення інноваційного освітнього середовища вищого навчального закладу. Таке середовище є важливим для будь-якого вузу, але найбільш органічним та очікуваним воно є для творчого навчального закладу. Викладання у ньому має бути інноваційним. З одного боку, важливе місце в процесі творення інноваційного освітнього

середовища посідає оновлення традиційних знань та їх переструктурування у напрямку до знань інноваційних, а з іншого – слід посилити креативність культурологічних знань на основі застосування ідеї емерджентності для конструювання міждисциплінарних знань.

Вперше термін креатологія для позначення наукового напрямку, ідеї якого ми щойно висвітлили, ввів А. Субетто [6]. Освітня креатологія – науковий напрям, що вивчає питання теорії творчості, методології творчої діяльності, розвитку здібностей і інтелекту, формування творчої особистості. Інколи його ще визначають терміном евристика, предметом дослідження якої є творче мислення. Зазначмо, що розвиток особистості, її інтелектуальних здібностей, творчого потенціалу повинен носити системний характер. Системогенез – процес дослідження в еволюції систем і системоутворення (формування системи як цілого) [6, 22]. Вкажемо на декілька цікавих напрацювань в напрямку освітньої креатології. Так, Ю. Воронків, розглядаючи історію як онтологічну характеристику світу у всіх його вимірах (і особистості, і науки, і техніки і ін.), пропонує застосовувати прийом історичної подачі предметної освіти. Е. Елісеєв, Ю. Сачков і Н. Белов розробили концепцію генетичного підходу в наукознавстві, в основі якої лежить принцип систематизації знань на основі "потоків ідей". На нашу думку, необхідно розширювати сферу застосування прийомів та методів нелінійної структуризації знань, розкривати спірально-циклічну структуру його генезису, розробляти технологію кожного "шару наочності" освітнього процесу на основі міждисциплінарних мультидидактичних навчальних комплексів [1]. Це, на наш погляд, є джерелом глибшого осмислення принципу випереджаючої підготовки фахівців-культурологів, що володіють високим рівнем інноваційної культури.

Для успішного формування інноваційної культури необхідно враховувати певні функції, що їх виконує інноваційна культура в цілісній системі професійної підготовки майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі, у творенні інноваційного освітнього середовища (рис. 1).

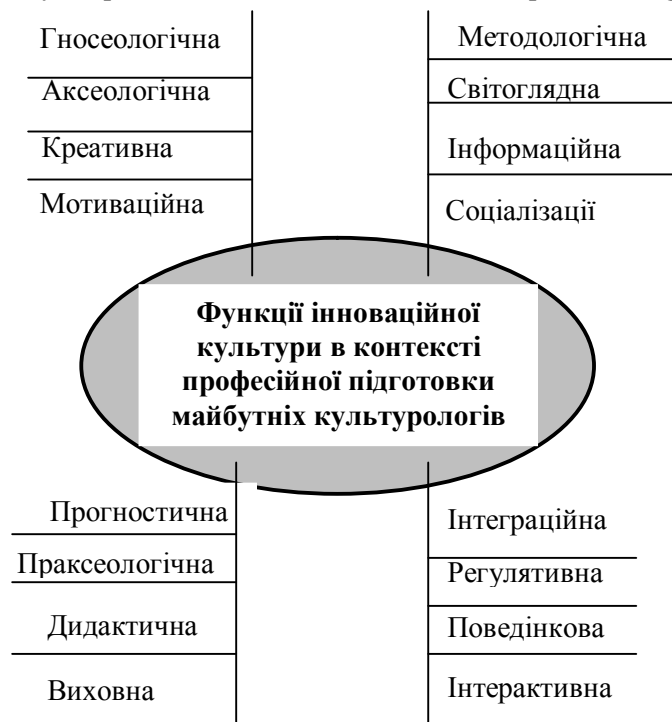

Рис. 1. Функції інноваційної культури

Інноваційна культура особистості може формуватися як стихійно, так і цілеспрямовано. Без цілеспрямованого формування інноваційної культури нині не можливо говорити про ефективність підготовки майбутніх фахівців в галузі культури.

Адже інноваційна культура людей саме цього професійного спрямування буде формувати інноваційний розвиток культури в найкоротшій часовій перспективі. Еволюція суспільства протягом час, очевидно, буде виставляти все нові та нові вимоги. Тож ми маємо навчити майбутніх культурологів робити те, форми чого достеменно не відомі, то ж ми маємо їх навчити вчитися, навчити перманентно творити себе з реалізацією вже наступної мети – творення чогось. Формування інноваційної культури фахівців галузі культури має постати як відкритий перманентний процес [2].

Результативність інноваційної діяльності у навчальному закладі культури має розглядатися як рівень сформованості інноваційної культури учасників освітнього процесу, як рівень зростання їх творчого потенціалу, компетентності у використанні інноваційних технологій та усунення психологіч-

них бар'єрів в інноваційній діяльності. Особливе значення інноваційна культура посідає у вищій школі у зв'язку з процесами, що у ній відбуваються нині: у зв'язку з формуванням новітніх принципів побудови навчально-виховного процесу, реорганізацією науково-дослідницької роботи, необхідністю адекватного реагування на формування інноваційного суспільства. Важливою є сформованість інноваційної культури у всіх учасників освітнього простору ВНЗ, насамперед у викладачів. Їх найважливішими рисами мають бути: критичність та об'єктивність у самооцінках, високий ступінь зацікавлення інноваціями, творчість у досягненні цілей, високий рівень загальної культури, креативність у навчально-виховній та науково-дослідницькій діяльності, зрештою, високий рівень індивідуальної інноваційної культури [5].

За критерієм важливості індивідуально-психологічних якостей, що визначають рівень інноваційної культури студентів ВНЗ культури, найбільш значущими є такі: високий інтелект, аналітичний склад розуму, підвищений інтерес до нового, наполегливість у досягненні власних цілей, самостійність суджень, уміння передбачати та прогнозувати. За фактичною наявністю у студентів певних якостей, що впливають на підвищення рівня їх інноваційної культури, найвагомішими є наполегливість у досягненні власних цілей, підвищений інтерес до нового, толерантність та відкритість до думки інших, уміння прогнозувати, критичність та об'єктивність у самооцінках, постійний інтерес до вдосконалення професійного та культурного рівня, оволодіння узагальненим способом інноваційної діяльності, зорієнтованої на формування інноваційного способу мислення [5].

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що основою формування інноваційної культури та інноваційного освітнього простору в галузі культурологічної освіти має стати модернізація змісту навчання майбутніх випускників ВНЗ культури на основі інтеграції раціонального і ірраціонального підходів до набуття знань, на основі еволюції гуманітарного і природничого знання в напрямку творення інноваційної культури; забезпечення проблемно-креативної спрямованості у доборі і конструюванні навчальних матеріалів [2].

Література

1. Бочкарёв А. И. Проектирование синергетической среды в образовании (на примере курса "Концепции современного естествознания") : дис. в виде науч. доклада д-ра пед. наук / А. И. Бочкарев. – М. : ИОСО РАО, 2000. – 52 с.
2. Кириленко К. Формування інноваційних знань, інноваційного способу мислення та інноваційної особистості студента в інноваційно-діяльному середовищі вищого навчального закладу / К. Кириленко, А. Грітченко // Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – С. 100–109.
3. Кириленко К. М. "Природничо-наукова (фундаментальна) підготовка" майбутніх фахівців гуманітарної сфери: стан і перспективи / К. М. Кириленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 47: збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В. Д. Сиротюка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 90–94.
4. Ордина Л. Л. Культуротворче середовище вищого навчального закладу як педагогічний феномен / Л. Л. Ордина // Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи : Міжнар. наук. конф. – Київ, 2009. – С. 59–60.
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2 т. Т. 1 / Г. К. Селевко. – М. : НИИ шк. технологий, 2006. – 816 с.
6. Субетто А. И. Творчество, жизнь, здоровье и гармония : (этюды креативной онтологии) / А. И. Субетто. – М. : Логос, 1992. – 204 с.

References

1. Bocharëv A. Y. (2000). Designing a synergistic environment in education (for example, the course "Concepts of modern science"). Moskva: YOSO RAO [in Russian].
2. Kyrylenko K. (2015) Formation of innovative knowledge, innovative thinking and innovative individual student in innovation and the active medium higher education institution, (pp.100 – 109). Uman : FOP Zhovtyi O. O. [in Ukrainian].
3. Kyrylenko K. M. (2014). "Natural-scientific (fundamental) training" future professionals in humanitarian sphere: state and prospects. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia №5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy, 47, 90-94 [in Ukrainian].
4. Ordina L. L. (2009). Teaching psychological and pedagogical disciplines in the technical university: methodology, experience, perspective: Intern. Science. Conf. (pp. 59–60), Kyiv [in Ukrainian].
5. Selevko H. K. (2006). Encyclopedia of Educational Technology. Moskva: NYU shk. tekhnolohyi [in Russian].
6. Subetto A. Y. (1992). Creativity, life, health and harmony (sketches creative ontology). Moskva : Lohos [in Russian].